

CAPUT DECIMUM NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Sorte datur, vers. 1, tribui Simeon sua Chananaea portio, ac tribui Zabulon, vers. 10, mox Issachar, vers. 17, deinde Aser, vers. 24, ac Nephthali, vers. 31, et Dan, vers. 40. Denique, vers. 49, ipsi Josue datur Thamnath Sare, quam petierat.

1. Et egressa est sors secunda filiorum Simeon per cognationes suas, fuitque hereditas 2. eorum in medio possessionis filiorum Juda: Bersabee et Sabee et Molada, 3. et Hasersual, Bala et Asem, 4. et Eltholad, Bethul et Harma, 5. et Siceleg et Bethmarchaboth et Hasersusa, 6. et Bethlebaoth et Sarohen: civitates tredecim, et villæ earum. 7. Ain et Remmon et Athar et Asan: civitates quatuor, et villæ earum; 8. omnes viculi per circuitum urbium istarum usque ad Baalath Beer Ramath contra Australem plagam. Hæc est hereditas filiorum Simeon juxta cognationes suas. 9. In possessione et funiculo filiorum Juda: quia major erat; et idcirco filii Simeon possederunt in medio hereditatis eorum. 10. Ceciditque sors tertia filiorum Zabulon per cognationes suas: et factus est terminus possessionis eorum usque Sarid. 11. Ascenditque de Mari et Merala, et pervenit in Debbaseth, usque ad torrentem qui est contra Jecanom. 12. Et revertitur de Sared contra Orientem in fines Ceselethabbor; et egreditur ad Daberah, ascenditque contra Japhie, 13. et inde pertransit usque ad Orientalem plagam Gethhepher et Thacasin: et egreditur in Remmon, Anthar et Noa. 14. Et circuitu Aquilonem Hanathon: suntque egressus ejus Vallis Jephthahel, 15. et Catheth et Naadol et Semeron et Jedala et Bethlehem: civitates duodecim, et villæ earum. 16. Hæc est hereditas tribus filiorum Zabulon per cognationes suas, urbes et viculi earum. 17. Issachar egressa est sors quarta per cognationes suas. 18. Fuitque ejus hereditas, Jezrael et Casaloth et Sunem, 19. et Hapharaim et Seon, et Anaharath, 20. et Rabboth et Cesion, Abes, 21. et Rameth, et Engannim, et Enhadda, et Bethpheses. 22. Et pervenit terminus ejus usque Thabor et Sehesima et Bethsames; eruntque exitus ejus Jordanis: civitates sedecim, et villæ earum. 23. Hæc est possessio filiorum Issachar per cognationes suas, urbes et viculi earum. 24. Ceciditque sors quinta tribui filiorum Aser per cognationes suas: 25. fuitque terminus eorum Halcath et Chali et Beten et Axaph, 26. et Elmelech et Amaad et Messal; et pervenit usque ad Carmelum maris et Sihor et Labanath. 27. Ac revertitur contra Orientem Bethdagon: et pertransit usque Zabulon et vallem Jephthahel contra Aquilonem in Bethemea et Nehiel. Egrediturque ad lævam Cabul, 28. et Abran et Rohob et Hamon et Cana, usque ad Sidonem magnam. 29. Revertiturque in Norma usque ad civitatem munitissimam Tyrum, et usque Hosa; eruntque exitus ejus in mare de funiculo Achziba, 30. et Amma et Aphec et Rohob: civitates viginti duæ, et villæ earum. 31. Hæc est possessio filiorum Aser per cognationes suas, urbesque et viculi earum. 32. Filiorum Nephthali sexta sors cecidit per familias suas; 33. et cepit terminus de Heleph et Elon in Saananim, et Adami, quæ est Neech, et Jehnael usque Lecum: et egressus eorum usque ad Jordanem, 34. revertiturque terminus contra Occidentem in Azanothabor, atque inde egreditur in Huuca, et pertransit in Zabulon contra Meridiem, et in Aser contra Occidentem, et in Juda ad Jordanem contra ortum solis: 35. civitates munitissimæ, Assedim, Ser, et Emath, et Reecath, et Cenereth, 36. et Edema, et Arama, Asor, 37. et Codes et Edrai, Enhasor, 38. et Jeron et Magdale, Horem et Bethanath, et Bethsames: civitates decem et novem, et villæ earum. 39. Hæc est possessio tribus filiorum Nephthali per cognationes suas, urbes et viculi earum. 40. Tribui

filiorum Dan per familias suas egressa est sors septima: 41. et fuit terminus possessionis ejus Saraa et Esthaol, et Hirsemes, id est, civitas Solis. 42. Selebin et Aialon et Jethela, 43. Elon et Themna et Aeron, 44. Elthece, Gebbethon et Balaath, 45. et Jud, et Bane, et Barach, et Gethremmon: 46. et Mejarcon et Arecon, cum termino qui respicit Joppen, 47. et ipso fine concluditur. Ascenderuntque filii Dan, et pugnauerunt contra Lesem, ceperuntque eam, et percusserunt eam in ore gladii, et possederunt, et habitaverunt in ea, vocantes nomen ejus Lesem Dan, ex nomine Dan patris sui. 48. Hæc est possessio tribus filiorum Dan per cognationes suas, urbes et viculi earum. 49. Cumque complisset sorte dividere Terram singulis per tribus suas, dederunt filii Israel possessionem Josue filio Nun in medio sui, 50. juxta præceptum Domini, urbem quam postulavit, Thamnath Saraa in monte Ephraim: et edificavit civitatem, habitavitque in ea. 51. Hæc sunt possessiones, quas sorte dividerunt Eleazar sacerdos et Josue filius Nun, et principes familiarum ac trium filiorum Israel, in Silo, coram Domino ad ostium tabernaculi testimonii, partitique sunt Terram.

1. FUITQUE HEREDITAS EORUM (Simeonitarum) IN MEDIO POSSESSIONIS FILIORUM JUDA. — R. Salomon asserit Simeonitas in sortitione duodecim tribuum fuisse preteritos, eo quod Jacob maledicens Simeoni dixerit de eo et Levi: « Dividam eos in Jacob, et dispergam eos in Israel, » Gen. XLIX, 7; quare Simeonitas fuisse exsortes hereditatis, sed reliquis tribus jectis sortem quam illos in se reciperet; eo sortem cecidisse super tribum Juda: hanc ergo eis intra se recepisse, sed egre et coacte, ideoque eos a se expulisse sub Davide, idque colligit ex Paral. IV, 31. Verum hæc sunt mera commenta, imo errores S. Scripturæ repugnantes, que hic expresse asserit, Simeonitis æque ac aliis tribubus sorte portionem suam in Chananaea obtinuisse. Quod ergo hic dicuntur ipsi sortem recepisse in medio filiorum Juda, sic accipe, quod sors eorum contentina fuerit sortis tribus Juda, illique immissa; quodque tribus Juda, cum nimis laxa haberet terrarum spatia, quam ut omnia excolere et contra feram fieri posset, partem eorum cesserit tribui Simeonis. Hæc enim cæteris tribubus erat minor, minusque numerosa. Nam in ultimo censu in ea duntaxat numerati sunt 22200. Porro oraculum Jacob non favet R. Salomoni, sed aliud intendit, uti ostendi Genes. XLIX, 7. Ita Masius et alii.

11. AD TORRENTEM QUI EST CONTRA JECANOM. — Verisimiliter Masius opinatur torrentem hunc esse juxta limites Sidoniorum, quem Pagida vel Belum historici nominant, qui arenam velit, ex qua optima conflantur vitra, teste Plinio lib. V, cap. XIX, et lib. XXXVI, cap. XXVI; Josepho, lib. II Belli, cap. II; Tacito, lib. V; Strabo, lib. XVI, et Guilielmo Tyrio, lib. XIII Belli sacri, cap. III.

13. ANTHAR. — Sic et Septuaginta vocem Hebraicam אנתאר *hammeloar*, ut nomen proprium urbis accipiant. Symmachus vero accipit ut nomen appellativum, et epithetum Remmon; unde verit, Remmon inclutam. Chaldeus, Masius, Vatablus, Pagninus, Arias, R. David et Rabbi Salomon verunt, que gyratur vel circumflectitur in Noa.

26. ET PERVERIT USQUE AD CARMELEM MARIS. — Vers. 34. Additur *in maris*, quia duo erant montes Carmeli in Terra sancta, unus in tribu Aser adjacens mari Mediterraneo, alter in tribu Juda, cujus incolæ fuit Nabel maritus Abigail.

27. BETH DAGON, — id est, domus Dagon, quia scilicet in hæc urbe colebatur Dagon forma piscis, vel potius Sirenis. Unde Serarius in *Judic.* cap. XVI, Quest. XXIII, opinatur Dagon fuisse Venærem, de quo plura I Reg. V, 2.

33. CENERETH. — Ab hæc urbe nomen accepit lacus Genezareth, sive mare Galilee illi adjacens. Masius et Arias censent Cenereth esse illam, quæ postea in gratiam Tiberii Cesaris dicta est Tiberias. Alii volunt esse Capharnaum.

47. ASCENDERUNTQUE FILII DAN, ET PUGNAVERUNT CONTRA LESEM. — Id post mortem Josue factum, ut fuse narratur *Judic.* cap. XVIII, I et sequent. Hinc patet hunc librum non esse scriptum a Josue; vel potius ab eo qui illum digessit et edidit, multa illi fuisse inserta et addita, ut sunt illa cap. XV, vers. 14 et ult., et cap. XVII, vers. 12 et 13, etc. (1).

49. DEDERUNT FILII ISRAEL POSSESSIONEM JOSUE. — Nota hic et mirare modestiam duois Josue; nam qui primo omnibus aliis sortes divisit, suam ultimam accepit. Rursum ipse noluit sortem sibi facti uti aliis, sed datum a populo suscepit. Nimirum Josue fuit typos Jesu Christi, qui cum primus esset omnium, imo *alpha* et *omega*, pro nobis factus est virorum novissimus, *Isaia* LIII, 3.

50. JUXTA PRÆCEPTUM DOMINI. — Hoc præceptum *Nun.* XIV, 24, non exprimitur, sed hic suppletur. Hinc ergo liquet Deum præcepisse ut Josue daretur illa portio terre, quam ipse optaret. Si enim Deus ibidem jussit dari Caleb Hebronem, cur non et socio ejus Josue, qui Calebum superavit, fuitque dux et princeps populi? idque satis insinuat Caleb, cum hic cap. XIV, vers. 6, ait ad

(1) Non inde concludi posse videtur hunc librum non esse scriptum a Josue, tantum vero hanc historiam huic libro additam fuisse a Samuele, Estrave aut ab alio inspirato scriptore.

Josue : « Nostri quid loentus sit Dominus ad Moysen hominem Dei de me et te in Cadesbarne. »

URBEM QUAM POSTULAVIT : THAMNATH SARAA IN MONTE EPHRAIM. — Peffit Josue hanc urbem, tum ut inter contribules suos in tribu sua Ephraim habitaret, tum modestie causa. Nam urbs hæc Thamnath cognominata est « Saraa, » ab aritudine et inutilitate loci : Thamnath Saraa enim Hebraice ideam est quod figura distuens, vel inutilis; vel, ut alii, *imago superfluitatis aut factoris*; vel, ut Pagninus, *numerabis residuum*; quasi Josue occupavit id quod aliis omnibus erat residuum et inutile; sicut S. Ludovicus, S. Hedwigis, S. Elisabeth humilitatis et devotionis studio, sepe comedebant reliquias mensæ pauperum quos alebant. Elegit ergo Josue ultimum omnium urbem deteriorem et incultam, inter montana et aspera loca sitam, duobusque ac magistratibus insigne continentie et pauperum exemplum reliquit, fecitque illud monitum Ecclesiastici cap. XXXII, 1 : « Rectorem te posuerunt? noli extelli; esto unus in illis quasi unus ex ipsis. Curam illorum habe, et sic confide, et omni cura tua explicita (id est, finita) reconbe. » Sane S. Hieronymus in Epitaph. S. Paulæ, scribit ipsam, cum Josue monumentum viseret, demira-

tam fuisse, quod ipse possessionum omnium distributor sibi montosa et saxosa loca delegisset. Atque hæc in re Josue fuit typus Jesu Christi, qui cum dives esset, et Rex gloriæ, pro nobis minor et pauperior fieri voluit, ut nos sua paupertate difaret, et sua vilitate exallaret. Ita Origenes, *homil. 24*; Theodoretus, *Quæst. XVII*; Masius, *Arias et alii*.

Notent et imitentur hoc Josue exemplum Principes, Principumque consilarii, Præfeci et Præsides, uti nostro ævo fecit Thomas Morus Anglie Cancellarius, qui a prima etate magnis in republica muneribus perfunctus, cum familiam haberet amplam, tamen tota vita annuum censum non auxit ultra septuaginta aureos, uti narrat Stapletonius in ejus Vita, cap. III et VIII.

ET EDIFICAVIT CIVITATEM, — id est, jam ædificatam instauravit, auxit, ornavit.

51. PARTITIQUE SUNT TERRAM, — id est, partiri dederunt, partitionem finierunt. Hebraice enim est, *et finierunt a dividenda terra*. Septuaginta pro *וַיִּכְרֹוּ וַיַּעֲבֹדוּ*, id est, *et finierunt, aliis punctis, per metathesin legentes וַיִּכְרֹוּ וַיַּעֲבֹדוּ*, vertunt, *et obtulerunt a dividenda terra*, ad eam incolendam et excolendam. Omnia ergo eodem redeunt.

CAPUT VIGESIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Josue designat sex urbes refugii, tres cis, et tres ultra Jordanem.

1. Et locutus est Dominus ad Josue, dicens : Loquere filiis Israel, et dic eis : 2. Separate urbes fugitivorum, de quibus locutus sum ad vos per manum Moysi; 3. ut confugiat ad eas quicumque animam percusserit nescius, et possit evadere iram proximi, qui ultor est sanguinis : 4. cum ad unam harum confugerit civitatem, stabit ante portam civitatis, et loquetur senioribus urbis illius ea quæ se comprobent innocentem; sicque suscipient eum, et dabunt ei locum ad habitandum. 5. Cumque ultor sanguinis eum fuerit persecutus, non tradent in manus ejus : quia ignorans percussit proximum ejus, nec ante hiduum triduumve ejus probatur inimicus; 6. et habitabit in civitate illa, donec stet ante judicium causam reddens facti sui, et moriatur sacerdos magnus, qui fuerit in illo tempore; tunc revertetur homicida, et ingreditur civitatem et domum suam de qua fugerat. 7. Dixeruntque Cedes in Galilæa montis Nephthali, et Sichem in monte Ephraim, et Cariatharbe, ipsa est Hebron, in monte Juda. 8. Et trans Jordanem contra Orientalem plagam Jericho, statuerunt Bosor, quæ sita est in campestri solitudine, de tribu Ruben, et Ramoth in Galaad de tribu Gad, et Gaulon in Basan de tribu Manasse. 9. Hæc civitates constitutæ sunt cunctis filiis Israel, et advenis qui habitabant inter eos; ut fugeret ad eas qui animam nescius percussisset, et non mereretur in manu proximi effusum sanguinem vindicare cupientis, donec staret ante populum expositurus causam suam.

Vers. 1. 2. SEPARATE URBS FUGITIVORUM, — Hebr. *urbes refugii*, ad quas scilicet confugiat. qui involun-

tarie et fortuito aliquem occidit, ut jussit Dominus, *Numer. XXXI* et seq., ubi fusc hæc explicui.

Vers. 6. C. DONEC STET ANTE JUDICIMUM, CAUSAM REDDENS PACI SUL. — Ut si probet suam innocentiam, scilicet se CBSU et inscium occidisse, reductur ad

civitatem refugii, ibique maneat, donec Pontifex moriatur; sin autem pateat eum voluntarie et studio occidisse, occidatur et ipse.

CAPUT VIGESIMUM PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Assignantur Levitis triginta octo civitates in variis tribubus ad habitandum.

1. Accesseruntque principes familiarum Levi ad Eleazarum sacerdotem, et Josue filium Nun, et ad duces cognitionum per singulas tribus filiorum Israel. 2. Locutique sunt ad eos in Silo terræ Chanaan, atque dixerunt : Dominus præcepit per manum Moysi, ut darentur nobis urbes ad habitandum, et suburbana earum ad alenda jumenta. 3. Dederuntque filii Israel de possessionibus suis juxta imperium Domini, civitates et suburbana earum. 4. Egressaque est sors in familiam Caath filiorum Aaron sacerdotis, de tribubus Juda, et Simeon, et Benjamin, civitates tredecim. 5. Et reliquis filiorum Caath, id est, Levitis qui superferant, de tribubus Ephraim, et Dan, et dimidia tribu Manasse, civitates decem. 6. Porro filiis Gerson egressa est sors, ut acciperent de tribubus Issachar, et Aser et Nephthali, dimidiaque tribu Manasse in Basan, civitates numero tredecim. 7. Et filiis Merari per cognationes suas, de tribubus Ruben et Gad et Zabulon, urbes duodecim. 8. Dederuntque filii Israel Levitis civitates et suburbana earum, sicut præcepit Dominus per manum Moysi, singulis sorte tribuentes. 9. De tribubus filiorum Juda et Simeon dedit Josue civitates : quarum ista sunt nomina, 10. filiis Aaron per familias Caath Levitici generis (prima enim sors illis egressa est) 11. Cariatharbe patris Enac, quæ vocatur Hebron, in monte Juda, et suburbana ejus per circuitum. 12. Agros vero et villas ejus dederat Caleb filio Jephone ad possidendum. 13. Dedit ergo filiis Aaron sacerdotis Hebron confugii civitatem, ac suburbana ejus, et Lobnam cum suburbanis suis; 14. et Jether, et Esthemo, 15. et Holon, et Dahir, 16. et Ain, et Jeta, et Bethsamés, cum suburbanis suis : civitates novem de tribubus, ut dictum est, duabus. 17. De tribu autem filiorum Benjamin, Gabaon, et Gabæe, 18. et Anathoth et Almon cum suburbanis suis, civitates quatuor. 19. Omnes simul civitates filiorum Aaron sacerdotis tredecim, cum suburbanis suis. 20. Reliquis vero per familias filiorum Caath Levitici generis, hæc est data possessio. 21. De tribu Ephraim urbes confugii, Sichem cum suburbanis suis in monte Ephraim, et Gaser, 22. et Cibsaim et Beth-horon, cum suburbanis suis, civitates quatuor. 23. De tribu quoque Dan, Eltheo et Gabathon, 24. et Aialon et Gethremmon, cum suburbanis suis, civitates quatuor : 25. porro de dimidia tribu Manasse, Thanach et Gethremmon, cum suburbanis suis, civitates duæ. 26. Omnes civitates decem, et suburbana earum, datæ sunt filiis Caath inferioris gradus. 27. Filiis quoque Gerson Levitici generis dedit de dimidia tribu Manasse confugii civitates, Gaulon in Basan et Bosram, cum suburbanis suis, civitates duas. 28. Porro de tribu Issachar, Cesion et Dabereth, 29. et Jaramoth, et Engannim, cum suburbanis suis, civitates quatuor. 30. De tribu autem Aser, Masal et Abdon, 31. et Helcath et Rohob, cum suburbanis suis, civitates quatuor. 32. De tribu quoque Nephthali civitates confugii, Cedes in Galilæa, et Hammoth Dor et Carthan, cum suburbanis suis, civitates tres. 33. Omnes urbes familiarum Gerson, tredecim cum suburbanis suis. 34. Filiis autem Merari Levitis inferioris gradus per familias suas data est de tribu Zabulon, Jecnam et Cartha, 35. et Danna et Naalol, civitates quatuor cum suburbanis suis. 36. De tribu Ruben ultra Jordanem contra Jericho civitates refugii, Bosor in solitudine, Misor et

Jaser et Jethson et Mephaath, civitates quatuor cum suburbanis suis. 37. De tribu Gad civitates confugii, Ramoth in Galaad, et Manaim et Jaser, civitates quatuor cum suburbanis suis. 38. Omnes urbes filiorum Merari per familias et cognationes suas, duodecim. 39. Itaque civitates universæ Levitarum in medio possessionis filiorum Israel fuerunt quadraginta octo, 40. cum suburbanis suis, singula per familias distributa. 41. Deditque Dominus Deus Israeli omnem terram quam traditurum se patribus eorum juraverat: et possederunt illam, atque habitaverunt in ea. 42. Dataque est ab eo pax in omnes per circuitum nationes, nullusque eis hostium resistere ausus est; sed cuncti in eorum ditionem redacti sunt. 43. Ne unum quidem verbum, quod illis prestiturum se esse promiserat, irritum fuit, sed rebus expleta sunt omnia.

Vers. 1.

4. ACCESSERUNTQUE PRINCIPES FAMILIARUM LEVI.— Nota Jacob patriarcham morientem, *Genes. XLIX, 7*, filio suo Levi, ejusque posteris Levitis in castigationem cædis Sichimitarum irrogasse penam dispersionis inter fratres suos: sed Deus, qui dives est in temperanda vindicta et in clementia, penam hanc ob merita posteriorum in laudem et gloriam convertit, voluitque ut Levitarum ac sacerdotum cæcus et collegia per omnes tribus spargerentur, ut omnes ex sacerdotio tam dignitatem quam utilitatem sanæ doctrinæ legisque divinæ cognoscendæ acciperent. Erant enim hæc collegia quasi seminaria religionis et pietatis, ex quibus civitates vicinæ celestis discipline semina sanctionisque vite exempla petere possent. Sic pollicetur Deus *Osee II, 93*, quod per universam terram seminabit « Jezrael, » id est, « semen Dei, » scilicet sacerdotes quasi Apostolos et viros Apostolicos. Sic S. Basilius, teste S. Gregorio Nazianzeno, *orat. 20*, monasteria construxit juxta urbes, ut utrorumque incolæ commoda sua inter se communicarent, ut faciant terra et mare, terræ idcirco immixtum; ut scilicet monasteria ab urbibus alerentur, urbes vero a monasteriis, quasi gymnasiis pietatis sanctiorem vitam addicerent. Hæc de causa passim in Germania, aliisque in locis juxta urbes celebriores ædificata sunt monasteria antiquissima, imo urbibus ipsis antiquiora, ac quæ urbibus ipsis occasionem et initium dederunt, ut recte advertit Thomas Bozius in signis Ecclesiarum.

Quocirca S. Chrysostomus, *hom. 39 ad Populum*, eum hortatur ut crebro monasteria et monachos invisat. « Sunt enim, inquit, omnia ibi illecebris vacua, et ab omni interpellatione et inquietudine libera: insuper sunt portus tranquillissimi, quos qui inhabitant, veluti ignes sunt, qui cum a loco editorum emicent, lucem eminus exhibent adventantibus, cumque in portu resederint, cæteros ad suam alliciant tranquillitatem; neque eos qui se intuentur pati naufragium sinunt, vel in tenebris esse qui ad se oculos intenderint. Adigitur viros tales, utere eorum confutatio, accede, inquam, sanctos, tange pedes; multo enim honestius est illorum pedes amplectari, quam aliorum caput. Dic enim mihi, si quidam statuarum

pedes apprehendunt, quoniam regis tantum imaginem habent, ut si eum teneris, qui in seipso Christum habet, non salvus eris? Sancti igitur sunt pedes tales, vel si vilissimi fuerint. »

3. DEDERUNTQUE FILII ISRAEL.— Nota: Hæc urbium distributio a duodecim tribubus facta Levitis, configit paulo post sortitionem et divisionem terræ, antequam singule tribus sortis suæ possessionem adirent; idque ne primi possessores suis sedibus a Levitis exturbarentur. Reliqua dixi *Num. XXXV, 1* et seq.

Porro plures urbes datæ Levitis hic numerantur, quam cæteris tribubus, idque tum ad honorem sacerdotii, ut sacerdotes et Levitæ de domibus non solliciti, totos se darent Dei cultui, ait Philo lib. *De Sacerdotali honor.* tum quia cætera tribus, præter urbes habebant multos pagos et viços; Levitæ autem non, sed tantum suburbana ad mille passus. Ita Abulensis. Denique Levitis per totam Judæam sparsis sacerdotibus obtigerunt urbes Ierosolymæ et templo futuro vicinæ, ut illud, æque ac illius civis et principes, facilius adire possent, ac cum tribu Juda conjugia contrahere, quia has duas tribus voluit Deus permiseri, « eo quod Christus, qui ex tribu Juda nasci debebat, non rex solum futurus erat, sed et Pontifex, » ait Theodoretus.

11. CARIATH ARBE PATRIS ENAC.— Hoc est, urbs Arbe gigantis, qui fuit pater Enac, a quo prognati sunt Enacim gigantes.

21. URBS CONFUGII SCHEM.— Hebræa, Chaldaea et multa Latina manuscripta cum Abulensi legunt urbem in singulari. Nam una duntaxat fuit hic civitas refugii, scilicet Schem; cætera vero, scilicet Gazer, Gibeon, et Bethoron, cessere Levitis ad habitandum duntaxat, non hominibus ad confugiendum. Idem est *vers. 26, 31, 33, 36*, omnibus enim hæc versibus pro *civitates refugii*, Hebræa, Chaldaea et manuscripta cum Abulensi legunt in singulari *civitate refugii*, ob causam jam dictam. Vide Franciscum Lucam hic *Annot. 36*.

36. DE TRIBU RUBEN, etc.— Totus hic versus in Hebræo jam deest: Noster videtur cum ex Septuaginta transtulisse. Vide Franciscum Lucam *Annot. 37*. Olim videtur extitisse in Hebræo; nam nonnulli codices Hebræici eum habent, æque ac

Chaldaeus, qui pro *Jaser* et *Jethson* legunt *Jassa* et *Cadenoth*. Ita quoque legit Noster *I Paral. VI, 73* et *79*; quare videntur hæc urbes duo habuisse nomina.

41. DEDITQUE DOMINUS DEUS ISRAEL OMNEM TERRAM QUAM TRADITURUM SE PATRIBUS EORUM JURAVERAT, ET POSSEDERUNT ILLAM, ATQUE HABITAVERUNT IN EA.— Dices: Videtur hoc repugnare iis quæ dicta sunt hic *versu 4*, et quæ dicuntur *Judic. 1*, ubi assentur Hebræos nullis in locis non potuisse exterminare Jebuseos et Chananæos: quare nulla adhuc ab Hebræis necdum possessa, sed possidenda supererant. Respondeo primo, Deum dedisse Hebræis omnem Chananæam, quoad jus et dominium, quod ipsi in eam totam habebant, unde et eam vel eis per sortes distribuit. Rursum quoad ejus possessionem, sed cum limitatione, quam ipse expressit *Exodi. XXII, 19*, dicens: « Non ejeciam eos a facie tua anno uno, ne terra in solitu-

dinem redigatur, et crescant contrate bestiae; paulatim expellam eos de conspectu tuo, donec augetur et possideas terram. » Hoc enim « modicum et utilius erat Hebræis. Dedit ergo Deus omnem terram a se promissam, non totam simul et semel, sed sensim et pedetentim, expellendo ex ea Chananæos, ne illa jaceret inuclta, fereque eam occuparent, donec Hebræi eam totam incolere et excolere possent. Hæc enim est conditio, quam promissioni suæ addiderat; quæ conditio non onerosa, sed commoda erat Hebræis. Ita Abulensis, Masius et alii. Similem phrasim audivimus *cap. XI, vers. ult.*

Subtilius respondet S. Augustinus, *Quest. XXI*, totam terram promissam Hebræis a Deo esse datam; quia etiam illæ portiones quæ ipsi non possederunt, datæ sunt eis ad quamdam exercitationis utilitatem, ut scilicet discerent cum hostibus configi-

CAPUT VIGESIMUM SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Josue Rubenitas, Gaditas, et dimidiam tribum Manasse ad sedes suas cis Jordanem benedicendo remittit. Illi altare ibidem ædificant: unde ceteræ tribus concitantur ad bellum, sed missis legatis excusationem eorum accipiunt, quod scilicet altare ædificarent, non ad sacrificium, sed ad monumentum societatis.

1. Eodem tempore vocavit Josue Rubenitas, et Gaditas, et dimidiam tribum Manasse. 2. Dixitque ad eos: Fecistis omnia quæ præcepit vobis Moyses famulus Domini; mihi quoque in omnibus obedistis, 3. nec reliquistis fratres vestros longo tempore usque in præsentem diem, custodientes imperium Domini Dei vestri. 4. Quia igitur dedit Dominus Deus vester fratribus vestris quietem et pacem, sicut pollicitus est, revertimini, et ite in tabernacula vestra, et in terram possessionis quam tradidit vobis Moyses famulus Domini trans Jordanem: 5. ita duntaxat ut custodialis atente, et opere completis mandatum et legem quam præcepit vobis Moyses famulus Domini, ut diligatis Dominum Deum vestrum, et ambuletis in omnibus viis ejus, et observetis mandata illius, adhaerentisque ei, ac serviat in omni corde, et in omni anima vestra. 6. Benedixitque eis Josue et dimisit eos. Qui reversi sunt in tabernacula sua. 7. Dimidiæ autem tribui Manasse possessionem Moyses dederat in Basan: et idcirco mediæ quæ superfuit, dedit Josue sortem inter cæteros fratres suos trans Jordanem ad Occidentalem plagam. Cumque dimitteret eos in tabernacula sua, et benedixisset eis, 8. dixit ad eos: In multa substantia atque divitiis revertimini ad sedes vestras, cum argento et auro, ære ac ferro, et veste multiplici; dividite prædam hostium cum fratribus vestris. 9. Reversique sunt et abierunt filii Ruben, et filii Gad, et dimidia tribus Manasse, a filiis Israel de Silo quæ sita est in Chanaan, ut intrarent Galaad terram possessionis suæ, quam obtinuerant juxta imperium Domini in manu Moysi. 10. Cumque venissent ad tumulos Jordanis in terram Chanaan, ædificaverunt juxta Jordanem altare infinitæ magnitudinis. 11. Quod cum audissent filii Israel, et ad eos certi nuntii delitissent, ædificasse filios Ruben, et Gad, et dimidiæ tribus Manasse, altare in terra Chanaan, super Jordanis tumulos, contra filios Israel; 12. convenerunt omnes in Silo, ut ascenderent et dimicarent contra eos. 13. Et inte-

rim miserunt ad illos in terram Galaad Phinees filium Eleazari sacerdotis, 14. et decem principes cum eo, singulos de singulis tribubus. 15. Qui venerunt ad filios Ruben, et Gad, et dimidia tribus Manasse, in terram Galaad, dixeruntque ad eos: 16. Hæc mandat omnis populus Domini: Que est ista transgressio? Cur reliquistis Dominum Deum Israel, edifficantes altare sacrilegum, et a cultu illius recedentes? 17. An parum vobis est quod peccastis in Beelphegor, et usque in presentem diem macula hujus sceleris in vobis permanet? multique de populo corruerunt. 18. Et vos hodie reliquistis Dominum, et cras in universum Israel ira ejus desæviet. 19. Quod si putatis immundam esse terram possessionis vestre, transite ad terram in qua tabernaculum Domini est, et habitate inter nos: tantum ut a Domino et a nostro consortio non recedatis, edificato altari præter altare Domini Dei nostri. 20. Nonne Achan filius Zare præterit mandatum Domini, et super omnem populum Israël ira ejus incubuit? Et ille erat unus homo, atque tantum solus perisset in scelero suo! 21. Responderuntque filii Ruben et Gad, et dimidia tribus Manasse, principibus legationis Israel: 22. Fortissimus Deus Dominus, fortissimus Deus Dominus, ipse novit, et Israel simul intelligit; si prævaricationis animo hoc altare construximus, non custodiat nos, sed puniat nos in præsentibus; et si ea mente fecimus, ut holocausta, et sacrificia, et pacificas victimas super eo imponeremus, ipse querat et judicet: 24. et non ea magis cogitatione atque tractatu, ut diceremus: Cras dicent filii vestri filiis nostris: Quid vobis et Domino Deo Israel? 25. Terminum posuit Dominus inter nos et vos, o filii Ruben, et filii Gad, Jordanem fluvium: et ideo partem non habetis in Domino. Et per hanc occasionem avertit filii vestri filios nostros a timore Domini. Putavimus itaque melius, 26. et diximus: Extruamus vobis altare, non in holocausta, neque ad victimas offerendas, 27. sed in testimonium inter nos et vos, et sobolem nostram vestramque progeniem, ut serviamus Domino, et juris nostri sit offerre, et holocausta, et victimas, et pacificas hostias; et nequaquam dicant cras filii vestri filiis nostris: Non est vobis pars in Domino. 28. Quod si voluerint dicere, respondebunt eis: Ecce altare Domini, quod fecerunt patres nostri, non in holocausta, neque in sacrificium, sed in testimonium nostrum ac vestrum. 29. Absit a nobis hoc scelus, ut recedamus a Domino, et ejus vestigia relinquamus, extructo altari ad holocausta, et sacrificia, et victimas offerendas, præter altare Domini Dei nostri, quod extructum est ante tabernaculum ejus. 30. Quibus auditis Phinees sacerdos, et principes legationis Israel qui erant cum eo, placati sunt: et verba filiorum Ruben, et Gad, et dimidia tribus Manasse, libentissime susceperunt. 31. Dixitque Phinees filius Eleazari sacerdos ad eos: Nunc scimus quod nobiscum sit Dominus, quoniam alieni estis a prævaricatione hac, et liberastis filios Israel de manu Domini. 32. Reversusque est cum principibus a filiis Ruben et Gad de terra Galaad, finium Chanaan, ad filios Israel, et retulit eis. 33. Placuitque sermo cunctis audientibus. Et laudaverunt Deum filii Israel, et nequaquam ultra dixerunt, ut ascenderent contra eos atque pugnarent et deleterent terram possessionis eorum. 34. Vocaveruntque filii Ruben, et filii Gad, altare quod extruxerant, Testimonium nostrum, quod Dominus ipse sit Deus.

3. NEC RELIQUISTIS FRATRES VESTROS LONGO TEMPORE. — Hebræi in Seder Olam dicunt fuisse duo septennia, sive quatuordecim annos; septem enim annis pugnatum esse ante primam sortitionem, ut colligitur cap. xiv, vers. 10, ac totidem exactos a prima sortitione usque ad secundam, qua completa est divisio terre promissæ cap. xv et seq. Hebræos sequitur Masius, Magallanus et alii. Sed verius est unum duntaxat fuisse septennium,

quo scilicet bellatum est: hæ enim tres tribus non nisi ad bellandum venerant; bellis ergo septennio confectis domum redierunt, ut dixi cap. xviii, vers. 1 et seq.

Magnam sane fidem, obedientiam et patientiam hæc tres tribus præstiterunt, dum per septem annos a domo, liberis, uxoris aluerunt, ut fratres bellando præsent, eosque in Chananaa trans Jordanem collocarent.

4. IN TABERNACULA VESTRA, — in domos vestras: millium enim domus castrenses sunt tabernacula. Hi autem fuerant, erantque milles.

6. BENEDEXITQUE EIS JOSUE, — hoc est, bona et fausta eis appretus est.

8. IN (id est cum) MULTA SUBSTANTIA ATQUE DIVITIIS REVERTIMEN. — Est imperativus, non indicativus, ut patet ex Hebræo שׁוּבוּ scubi, pro quo Septuaginta alio puncto legentes שׁוּבוּ scubi, vertunt, reversi sunt.

DIVIDITE PRÆDAM HOSTIUM CUM FRATRIBUS VESTRIS. — Non consultit, sed præcipit, ait Abulensis, Serrarius et Masius. «Dividite,» scilicet in duas partes æquales, ut dimidium prædæ cedat vobis, qui ad pugnam existis, dimidium vero fratribus vestris, qui in Galaadite ad sarcinas manserunt, illasque tulisti sunt: sed in hoc dimidio plus cessit illis, qui ad pugnam exierunt, quam illis qui in Galaadite remanserunt; nam pauci erant qui exierant, multi qui remanserant. Exierant enim duntaxat quadraginta milia, manserant ad octoginta milia. Secutus est Josue exemplum et mandatum Moysi, qui Num. xxxi, jussit spolia Madianitarum ex equo dividi inter pugnantes et restantes ad sarcinas. Unde id ipsum postea secutus David lege perpetua firmavit, sanxique: «Æqua pars enim descenditis ad prælium, et remanentis ad sarcinas, et similiter dividunt,» 1 Reg. xxx, 24.

DE SILO, QUE SITÆ EST IN CHANAAN, UT INTRARENT GALAAD TERRAM POSSESSIONIS SUE. — Chanaan hic significat terram trans Jordanem sitam usque ad mare Mediterraneum, quam occuparunt novem tribus: Galaad vero terram eis Jordanem, quam possederunt tres tribus, scilicet Ruben, Gad et dimidia Manasse, quæ proinde jam confectis bellis ex Silo et Chanaan revertuntur ad sedes suas in Galaad. Alias tota terra duodecim tribuum alibi sæpe vocatur Chanaan.

10. COMQUE VENISSET AD TUMULOS JORDANIS IN TERRA CHANAAN, — id est, cum venisset ad fines Chanaan, puta ad tumulos Jordanis, ubi scilicet Jordanis arenarum cumulis et tumulis coeretur, ne alvum suum egrediens exundet. Unde Josephus, lib. v Antiq. verit, ripam Jordanis; Symmachus, limites; Masius, aggeres Jordanis. Septuaginta Hebræam vocem Galioth retinuerunt, quasi nomen proprium loci. Hinc ergo patet tres tribus hoc altare erexisse non in Galaadite, sed in Chanaan, hoc est in ripa citiore Jordanis, quæ pertinebat ad Chanaan, non vero in ripa ulteriore quæ spectabat ad Galaaditem. Ratio erat, quia hoc altari testari volebant jus suum pristinum, quod habebant in Chanaan, presertim ad sacrificandum in altari templi cæteris novem tribubus communi.

ALTARE INFINITE MAGNITUDINIS, — hoc est, vastissimum et maximum. Est hyperbole.

CONTRA FILIOS ISRAEL. — Non quasi contra novem tribus habentes suum altare in Silo, novum sibi altare in ripa Jordanis erecturi; hoc enim erat

lege vetitum, ideoque schismatis initium, uti interpretabantur novem tribus: sed contra, id est, e regione ex opposito, ita scilicet, ut altare hoc medium esset inter Galaaditas et Chanaanæos, sive inter tres tribus et cæteras novem, ac hæc illis sociaret et in religione jureque sacrificandi connecteret.

12. UT DIMICARENT CONTRA EOS, — quasi apostatas et schismaticos, qui scilicet a lege et tabernaculo; altarique Mosaico desiscerent et novam sibi legem cum novo altari condenderent. Vide hic zelum Phinees et novem tribuum in propugnanda avita lege et fide, ne diversa religio in us, am suam Synagogam et Rempubicam irreperet, itaque in universum populum, omnesque tribus id permittentis ira Dei deseviret. Omnes enim duodecim tribus faciebant unam Rempubicam unamque Ecclesiam: quare potior pars, scilicet novem tribus, tenebantur curare ut reliquæ tres in eadem permanerent, nec schisma facerent, novamque Ecclesiam sibi condenderent.

17. AN PARUM VOBIS EST QUOD PECCASTIS IN BEELPHEGOR? Idolum hoc adorantes et fornicantes cum filiabus Moab, Num. xxv.

ET USQUE IN PRESENTEM DIEM MACULA HUIUS SCELERIS IN VOBIS PERMANET, — macula tum infamiae, tum culpæ; erant enim multi qui eam penitentiam necdum deleverant; imo fornicationem istam adhuc desiderabant: tum pœnæ; Deus enim adhuc tam enormis idololatricæ et fornicationis pœnæ ab Hebræis exigebat.

18. ET CRAS IN UNIVERSUM ISRAEL IRA EJUS DESÆVIET, — «Cras,» id est, mox. Deus enim tanti enorme et publicum sacrilegium indignans, illud acerrime vindicabit, tam in vos velut ejus auctores, quam in nos velut ejus permissores.

19. QUOD SI PUTATIS IMMUNDAM ESSE TERRAM, — ob idola et scelera priorum incolatum, quæ per sacrificia vobis expiare non liceat, ut licet nobis qui altare Dei habemus in Silo. Septuaginta pro immunda habent *μαρζ*, id est, parva; sed legendum *μαρζ*, id est, immunda. «Habitate inter nos,» partem terræ nostræ vobis cedemus, nostro dispendio vobis locum in terra nostra dabimus, nosque coarctabimus ut vos a scelere avocemus, et in avita fide servemus. Vide hic veram charitatem.

20. ATQUE UTINAM. — Legit Interpres *וַיִּיחַ לוֹ*, id est, utinam: jam alio puncto legitur *וַיִּיחַ לוֹ*, id est, non, unde vertunt, et ipse unus homo non mortuus est in scelere suo (sicque legunt Septuaginta in Complut., etsi in Romana desit *וַיִּיחַ*), sed cum aliis plures alii, qui ob scelus ejus cæsi sunt ab Hæteisibus, cap. vii.

22. FORTISSIMUS DEUS, DOMINUS, etc., IPSE NOVIT. — Contestantur Deum se innocenti pioque animo altare erexisse; unde dant ei tria nomina hujus loco congrua, eaque repetunt: *primum* est *יְהוָה*, id est fortis; *secundum* אֱלֹהִים *Elohim*, id est Deus omnium gubernator, judex et vindex; *tertium*, יְהוָה, id est, *יְהוָה*, id est, qui est, sive *ipsum* est.

Sed quia Hebræi ex reverentia pro *Iehova*, quod est nomen Dei proprium, legunt *Adonai*, hinc Noster eos sentie verit, *Dominus*. Contestantur ergo tria precipua Dei attributa, scilicet potentiam, justitiam et majestatem, *q. d.* Contestamur Deum, Deique fortissimi robur et omnipotentiam, ut ipsi illum in nos exerceat, si idipsum machinati sumus. Contestamur tertio Dei essentiam et majestatem immensam, a qua omne nostrum esse, seu radius a sole pendet, ut illud a nobis adimat, nosque annihilat, si ab eo, sine quo esse non possumus, separare nos volumus. Ex hisce verbis Hebræi prisce opinati sunt Phinees esse Eliam; eosque sequitur B. Petrus Damianus, *epist. 12*, vel, ut alii dividunt, *11*, cap. *n. ad Nicolaum II Pont.*, quem audi: « Elias interpretatur Dominus Deus, quod ex hac occasione ei impositum creditur, quia cum legatus a populo ad Ruben et Gad, qui novum altare construxerant, mitteretur, hoc ab eis responsum excusationis accepit: Fortissimus Deus Dominus ipse novit, si prævaricationis animo hoc altare construximus. Inde ergo Phinees vocatus est Elias, ut illorum responsum ejus videatur esse vocabulum. »

Quare censet ipse quod Phinees, utpote Elias, adhuc vivat, et victurus sit usque ad finem mundi, quando prædicans contra Antichristum ab eo occidetur, et martyr occumbet. Verum hanc sententiam ut paradoxam confutavi *Numer. cap. XXV*, vers. 13.

23. ET SACRIFICIUM. — Hebraice מִנְחָה *mincha*, id est sacrificium farri et farinae, de quo *Levit. II*, unde distinguitur hic ab holocaustis et victimis sacrificiis, quæ carnea erant, non farrea.

IPSE QUERAT ET JUDICET. — *q. d.* Ipse ut iudex inquirat, etsi nos reos sacrilegii invenierit, a iudice, id est, damnet, puniat et vindicet.

24. ATQUE TRACTATU. — Hebraice דָּבַר *deaga*, id est, cura, sollicitudine, quæ animum multa versare, secumque et cum sociis tractare et volvere cogit.

CRAS DICENT FILII VESTRI FILII NOSTRIS, etc. PARTEM NON HABETIS IN DOMINO. — id est, vos non estis populus Domini particularis, ut ipsius peculiaris cultus participes, ac promissionum Abraham et Jacobi patribus nostris de Messia deque cura populi Israelitici a Deo factarum hæredes sitis, quia Jordane a nobis divisi estis: quare ad vos non pertinet Deus noster, nec noster Deus est vester Deus: abite ergo ad vestros gentium Deos. Sic *II Reg. xij, 8*, aiunt decem tribus ad Roboam: « Non est nobis pars in Isai, » *q. d.* Nolumus tecum participare, qui es filius Isai sive Jesse, ex eo per Davidem et Salomonem progenitus, nolumus te tam crudelem nobis dominari, nolumus tibi esse subiecti. Sic et Christus ait *Joan. XIII, 8*: « Si non favero te, non habebis partem mecum. » Sensus est, *q. d.* Nolumus desciscere a Domino, nec a vobis; altare autem a nobis fabricatum non erexitur ad proprium altaris usum, scilicet ad

sacrificandum in eo, quale solum in lege vatum est a Domino, sed tantum ad æternum avite religionis et professionis nostræ monumentum, utique omnibus testatum maneat; nos ad cultum, altare et sacrificia, quæ trans Jordanem in Silo et Jerusalem apud vos peraguntur, pertinere, ac jur habere cum reliquis novem tribus trans Jordanem, victimas nostras Deo in templo vestro offerendi. Esto ergo Jordanis nos a vobis dividat, religio tamen, Ecclesia et Respublica non dividet, sed vobis socii et contribules in omnibus erimus, uti hæcenus fuimus, Ita Abulensis, Masius et alii. Nota hic modestiam, æque ac zelum trium trium, quo plane sedarunt novem trium, animos contra se ira accensos.

Zelus ergo religionis impulit eos ad edificandum hoc altare potius quam aliud quodvis monumentum, quia altari hoc in Chanaan finibus erecto testabantur se velle colere Deum, quem colebant cætera tribus habitantes in Chanaan, adeoque se cum illis conspirare in unam eandemque religionem; hæc enim maxime consistit in sacrificio quod fit in altari. Quare altare est symbolum sacrificii, æque ac fidei et religionis. Ita Abulensis.

27. SED IN TESTIMONIUM INTER NOS ET VOS. — quod scilicet nos jus habeamus in altari vestro sacrificandi, et vos non habeatis jus non impediendi.

31. ET LIBERASTIS FILIOS ISRAEL DE MANU DOMINI — abstinendo a schismate et nova religione, ob quam Deus universum Israel acriter castigasset.

32. DE TERRA GALAAD FINIUM CHANAAN. — Ita legitur Romana, *q. d.* De terra Galaad, quæ est in finibus Chanaan, sive quæ finit et terminat Chanaanem, inquit Hugo et Abulensis. Verum Biblia Complutensis, Regia aliæque legunt sic: *De terra Galaad in terram Chanaan*. Sic enim habent Hebræa, Chaldaea et Septuaginta, quæ lectio planum clarumque exhibet sensum.

34. VOCaveruntque filii Ruben et filii Gad altare quod extruxerant, testimonium nostrum quod ipse sit Deus. — Septuaginta, Romana asserunt ipsum Josue hoc nomen imposuisse altari. Sed Latina, Hebræa et Chaldaea asserunt Rubenitas et Gaditas id fecisse. Quare videtur in Septuaginta irrepsisse mendum, nisi dicas Josue nomen hoc a Rubenitis altari impositum confirmasse, eique sum calcem addidisse. Nomen ergo altaris erat hoc: « Testimonium nostrum quod ipse sit Deus, » *q. d.* Erexitur hoc altare, ut testetur Deum verum Israelis tam esse nostrum quam cæterarum novem trium Deum, ideoque nos nullo modo ab eo velle recedere, et alium Deum invocare, sed illi firmiter adhaerere, illum solum colere et ab eo promissa Abraham et posteris ejus bona sperare: testatur igitur hoc altari illum æque esse Deum nostrum ac vestrum, o novem tribus: nos enim sumus filii Abraham et Israel sive Jacob, æque ac vos. Quare Deus ipsorum tam est Deus noster quam vester, ac promissa ejus ipsis facta tam ad

nos quam ad vos pertinet. Quocirca altare hoc vocamus isto nomine: « Testimonium nostrum quod ipse sit Deus. » Sic cum Josue debellasset Amalec, « edificavit Moses altare, et vocavit nomen ejus, Dominus exaltatio mea, dicens: Quia manus solli Domini et bellum Domini erit contra Amalec a generatione in generationem, » *Exodi XVII, 15*.

Simili modo Jacob altare Deo erexit in titulum, *Genes. XXVIII, 18*. Unde colligit Bellarminus, tract. *De Imaginibus*; Vasquez, lib. *De Adoratione*; et Serarius hic recte et sancte imagines, titulos, statuas fabricari, quæ Dei, Christi et Sanctorum memoriam nobis renovent, ac eorum beneficia refricent, itaque devotionem et pietatem exaquant.

CAPUT VIGESIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Josue hortatur Israelitas ad Dei veri cultum, et ad legis ejus custodiam, utque gentium societatem et connubia vitent: id si fecerint, promittit eis omnem Dei benedictionem; si non fecerint, sed ad Chanaanorum idola et vitia defecerint, comminatur eis Dei maledictionem omneque malum.

1. Evoluta autem multo tempore, postquam pacem dederat Dominus Israeli, subjectis in gyro nationibus universis, et Josue jam longævo, et persenilis ætatis: 2. vocavit Josue omnem Israel, majoresque natu, et principes ac duces, et magistros, dixitque ad eos: Ego senni, et progressioris ætatis sum; 3. vosque cernitis omnia quæ fecerit Dominus Deus vester cunctis per circuitum nationibus, quomodo pro vobis ipse pugnaverit; 4. et nunc quia vobis sortis divisit omnem Terram, ab Orientali parte Jordanis usque ad mare magnum, multaque adhuc supersunt nationes: 5. Dominus Deus vester disperdet eas et auferet a facie vestra, et possidebitis Terram, sicut vobis pollicitus est. 6. Tantum confortamini, et estote solliciti, ut custodiatis cuncta quæ scripta sunt in volumine legis Moysi: et non declinetis ab eis neque ad dexteram, neque ad sinistram: 7. ne postquam intraveritis ad Gentes, quæ inter vos futura sunt, juretis in nomine deorum earum, et adoretis illos; 8. sed adhereatis Domino Deo vestro, quod fecistis usque in diem hæc. 9. Et tunc auferet Dominus Deus in conspectu vestro gentes magnas et robustissimas, et nullus vobis resistere poterit. 10. Unus e vobis persequetur hostium mille viros: quia Dominus Deus vester pro vobis ipse pugnavit, sicut pollicitus est. 11. Hoc tantum diligentissime præcavete, ut diligatis Dominum Deum vestrum. 12. Quod si volueritis gentium harum, quæ inter vos habitant, erroribus adhaerere, et cum eis miscere connubia, atque amicitias copulare: 13. jam nunc scitote quod Dominus Deus vester non eas delectat ante faciem vestram, sed sint vobis in foveam ac laqueum, et offendiculum ex latere vestro, et sudes in oculis vestris, donec vos auferat atque disperdat de terra hæc optima quam tradidit vobis. 14. En ego hodie ingredior viam universæ terræ; et toto animo cognoscetis quod de omnibus verbis, quæ se Dominus præstiturum vobis esse pollicitus est, unum non præterierit incassum. 15. Sicut ergo implevit opere quod promiserit, et prospera cuncta venerunt: sic adducet super vos quidquid malorum comminatus est, donec vos auferat atque disperdat de Terra hæc optima quam tradidit vobis, 16. eo quod præterieritis pactum Domini Dei vestri, quod pepigit vobiscum, et servieritis diis alienis et adoraveritis eos, cito atque velociter consurget in vos furor Domini, et auferemini a hac terra optima quam tradidit vobis.

1. VOCAVIT JOSUE OMNEM ISRAELEM, — principes scilicet et primores omnium trium, ac cæteros qui commode venire poterant. Vocavit autem eos in Thamnath Sare, ait Serarius, aut potius in Silo,

ut censet Masius; in Silo enim erat tabernaculum cum arca, in qua residebat Deus.

7. NE, etc. JURETIS IN NOMINE DEORUM EARUM. — Per juramentum hic et alibi Scriptura intelligit

ceterum Dei cultum; quem enim quisque colit Deum, per hunc et jurat, idque crebro: multi enim proni sunt ad jurandum per nomen Dei sui. Hebraei præmittunt: *Et nomen deorum eorum non commemoratis*; quod etiamnum Judæi religiosiores tam strictè observant, ut nunquam idola vel deos, Jovem, Venerem, Martem, etc. nominare audeant. Audiant et imitentur hoc Christiani, in quorum ore crebro sonat Hercules, Jupiter, Venus, etc. sentiant hoc esse piaculum.

13. SED SINT VOBIS IN FOVEAM. — Legit S. Hieronymus פרוח *prehat*, id est, foveam; jam legitur פרוח *paeh*, id est, laqueum; sic enim habent Hebraei, *erunt vobis in laqueum, offendiculum et flagellum ex latere vestro, et spina in oculis vestris*. Quo omnia non tantum de scandalo peccati et vindictæ divinæ, sed et culpæ accipi possunt. Laqueis enim, ait Masius, et retibus societatis cum impiis, præsertim idololatriæ, ac illecebris blandæ

voluptatis peccati primo impeditur cultus Dei; secundo, ubi illa somel devinctus est animus, facile ad omne flagitium ab ea velut flagro impellitur: mox vero usque ad occidit, ut veritatis splendorem deinde intueri amplius nequeat.

14. EN EGO HODIE INGREDIOR VIAM UNIVERSÆ TERRÆ. — id est, universorum mortalium in terra gentium. Est metonymia; quod alibi per synecdochē dicitur: « Ingrederior viam universæ carnis, » id est, viam mortis; ad eam enim tendit omnis caro, id est, omnis homo, *q. d.* En prope ad mortem, en sensim emorior, mors mihi imminet; spiritus enim et vita me destituunt. Progrederior Septuaginta vertunt ἀποπέμω, id est, percurro, excurro; vita enim nostra continuus est ad mortem cursus, præsertim in senio et ætate ultima.

ET TOTO ANIMO COGNOSCENTIS, — id est, plene et plane cognoscentis, vel *q. d.* toto animo advertitis et recognoscitis.

CAPUT VIGESIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Josue in Sichem ardenti concione populum ad Dei timorem exstimulat; mox, vers. 23, eundem novo fœderis Deo astringit, ac tandem, vers. 29, moritur, et sepelitur in Thamath Sure.

1. Congregavitque Josue omnes tribus Israel in Sichem, et vocavit majores natu, ac principes, et judices, et magistros, steteruntque in conspectu Domini; 2. et ad populum sic locutus est: Hec dicit Dominus Deus Israel: Trans fluvium habitaverunt patres vestri ab initio, Thare pater Abraham et Nachor; servieruntque diis alienis. 3. Tuli ergo patrem vestrum Abraham de Mesopotamiæ finibus: et adduxi eum in terram Chanaan, multiplicavi- que semen ejus; 4. et dedi ei Isaac, illique rursus dedi Jacob et Esau. E quibus, Esau dedi montem Seir ad possidendum: Jacob vero, et filii ejus descenderunt in Ægyptum. 5. Misitque Moysen et Aaron, et percussit Ægyptum multis signis atque portentis. 6. Eduxitque vos et patres vestros de Ægypto, et venistis ad mare, persecutique sunt Ægyptii patres vestros cum curribus et equitatu, usque ad mare Rubrum. 7. Clamaverunt autem ad Dominum filii Israel: qui posuit tenebras inter vos et Ægyptios, et adduxit super eos mare, et operuit eos. Viderunt oculi vestri cuncta quæ in Ægypto fecerim, et habitastis in solitudine multo tempore: 8. et introduxi vos in terram Amorrhæi, qui habitabat trans Jordanem. Cumque pugnarent contra vos, tradidi eos in manus vestras; et possedistis terram eorum, atque interfecistis eos. 9. Surrexit autem Balac filius Sefhor rex Moab, et pugnavit contra Israel. Misitque et vocavit Balaam filium Beor, ut malediceret vobis; 10. et ego nolui audire eum; sed e contrario per illum benedixi vobis, et liberavi vos de manu ejus. 11. Transistisque Jordanem, et venistis ad Jericho. Pugnaveruntque contra vos viri civitatis ejus, Amorrhæus, et Pherezeus, et Chananeus, et Hethæus, et Gergezeus, et Hevæus, et Jebuzæus: et tradidi illos in manus vestras. 12. Misique ante vos crabrones; et eieci eos de locis suis, duos reges Amorrhæorum, non in gladio nec in arcu tuo. 13. Deditque vobis Terram, in qua non laborastis, et urbes quas non edificastis, ut habitaretis in eis; vineas et oliveta, quæ non plantastis. 14. Nunc ergo timete Dominum, et servite ei perfecto corde atque verissimo: et auferite deos, quibus servierant patres vestri in Mesopotamia et in Ægypto, ac servite Domino.

15. Sin autem malum vobis videtur ut Domino serviatis, optio vobis datur: eligite hodie quod placet cui servire potissimum debeatis, utrum diis quibus servierunt patres vestri in Mesopotamia, an diis Amorrhæorum, in quorum Terra habitatis; ego autem et domus mea serviamus Domino. 16. Responditque populus, et ait: Absit a nobis ut relinquamus Dominum, et serviamus diis alienis. 17. Dominus Deus noster ipse eduxit nos, et patres nostros, de terra Ægypti, de domo servitutis: fecitque videntibus nobis signa ingentia, et custodivit nos in omni via per quam ambulavimus, et in cunctis populis per quos transivimus. 18. Et eiecit universas gentes, Amorrhæum habitatorem Terræ quam nos intravimus. Serviamus igitur Domino, quia ipse est Deus noster. 19. Dixitque Josue ad populum: Non poteritis servire Domino; Deus enim sanctus, et fortis æmulator est, nec ignoscet sceleribus vestris atque peccatis. 20. Si dimiseritis Dominum, et servieritis diis alienis, convertet se, et affliget vos, atque subvertet postquam vobis præstiterit bona. 21. Dixitque populus ad Josue: Nequam iam, ut loqueris, erit: sed Domino serviamus. 22. Et Josue ad populum: Testes, inquit, vos estis quia ipsi elegeritis vobis Dominum ut serviatis ei. Responderuntque: Testes. 23. Nunc ergo, ait, auferite deos alienos de medio vestri, et inclinate corda vestra ad Dominum Deum Israel. 24. Dixitque populus ad Josue: Domino Deo nostro serviamus, et obedientes erimus præceptis ejus. 25. Percussit ergo Josue in die illo fœdus, et proposuit populo præcepta atque judicia in Sichem. 26. Scripsit quoque omnia verba hæc in volumine legis Domini: et tulit lapidem pergrandem, posuitque eum subter quercum, quæ erit in Sanctuario Domini; 27. et dixit ad omnem populum: En lapis iste erit vobis in testimonium, quod audierit omnia verba Domini quæ locutus est vobis; ne forte postea negare velitis, et mentiri Domino Deo vestro. 28. Dimisitque populum, singulos in possessionem suam. 29. Et post hæc mortuus est Josue filius Nun servus Domini, centum et decem annorum: 30. sepelieruntque eum in finibus possessionis suæ in Thamathsure, quæ est sita in monte Ephraim, a Septentrionali parte montis Gaas. 31. Servivitque Israel Domino cunctis diebus Josue, et seniorum qui longo vixerunt tempore post Josue, et qui noverunt omnia opera Domini quæ fecerat in Israel. 32. Ossa quoque Joseph, quæ tulerant filii Israel de Ægypto, sepelierunt in Sichem, in parte agri, quem emerat Jacob a filiis Hemor patris Sichem, centum novellis ovibus, et fuit in possessionem filiorum Joseph. 33. Eleazar quoque filius Aaron mortuus est, et sepelierunt eum in Gabath Phinees filii ejus, quæ data est ei in monte Ephraim.

A. IN SICHEM. — Ita Hebræa, Chaldeæ, Romana. Diis: Septuaginta habent in Silo; ibi enim erat Sanctuarium, puta tabernaculum representans Deum, coram quo Josue fœdus hoc iniit. Respondet Serrarius hæc contigisse in Silo, sed Silo fuisse in agro Sichem. Verum Sichem decemmilliaribus distabat a Silo, teste S. Hieronymo in *Locis Hebr.* Dico ergo in Septuaginta legendam esse in Sichem, uti legunt Septuaginta in Bibliis Compl. et Regiis (4).

Causa, cur Josue in Sichem potius quam in Silo hæc concione fœdus renovaverit, fuit, quod Deus per Moysen jussisset in Sichem ad Garizim et Hebal montes sanciri hoc fœdus, repetique primum fœdus iniitum in Sina, *Exodi XIX*, idque Josue exsecutus erat cap. viii, 30. Ibidem ergo hoc fœdus jam renovat, ut prius fœdus ibidem, æque ac in Sina iniitum populo in memoriam revocet, ad

(1) Urbs Sichem sita erat in valle tecta montibus Hebal et Garizim.

illudque eum prorsus astringat. In Sichem enim Abraham Chananeam ingrediens primum Deo sacrificium obtulit, *Gen. XII, 6 et 7*. In Sichem quoque Joseph cæterique Patriarchæ ejus fratres sepulti sunt, ut patet *lic. vers. 32, et Act. VII, 16*. Voluit ergo Josue eodem loco, paulo ante mortem, legis et fœderis cum Deo repetitione suis Israelitis ultimam valedicere: qua in re imitatus est suum magistrum Moysen, qui idem fecerat toto Deuteronomio, maxime cap. xxxiii, idque in Sichem, ut ubi Abraham heres Chananeæ a Deo institutus est, *Genes. XII*, ibi posteri ejus, hereditate ejus adita, in Dei legem solemniter jurarent, ibique æternum religionis et juramenti sui haberent monumentum, de quo plura vers. 26.

IN CONSPPECTU DOMINI. — id est, coram arca quæ erat quasi scabellum Dei sedentis supra alas Cherubim in propitiatorio. Arcam enim Josue ex Silo transferri fecit in Sichem, ut coram eo fœdus hoc sanciret, ut patet *vers. 23*.

2. TRANS FLUVIUM (Euphratem in Mesopotamia) HABITAVERUNT PATRES VESTRI AB INITIO, THARE PATER ABRAHAM ET NACHOR (frater Abrahæ) SERVIERUNTQUE DUS ALIENIS, — scilicet Thare et Nachor; hi enim coluerunt idola, non vero Abraham, qui semper exstitit verus unius Dei cultor, uti ex Augustino, Abulensi, Pererio et aliis ostendi Genes. xi, 31.

4. ESAU DEDI MONTEM SEIR, — puta Idumæam.

6. ET VENISTIS AD MARE — Rubrum, sive ad sinum Arabicum, qui Arabiam ab Ægypto dividit.

9. SURREXIT AUTEM BALAC FILIUS SEPHOR REX HOAB, ET PUGNAVIT CONTRA ISRAELEM. — « Pugnavit, » non effectum et armis, utpote qui se videns Hebræis inferiorem et imparem, bello abstinuit, sed affectu, conatu et consiliis magicisque artibus Hebræis exitum per Balaam ariolum intendens. Nam Balaam, rogante Balac, maledicere volebat Hebræis, quæ maledictio si eventum eum sortita fuisset, Balac eos invasisset et delevisset; sed videns Deum maledictiones Balaam in benedictiones convertere, exterritus Hebræos aggredi non est ausus. Vide Numer. cap. xxii, vers. 41. Paulo aliter S. Augustinus. « Pugna, ait, fuit armata defensio. »

Vide hic ut Hebræorum verba sæpe significant actum, non perfectum, sed inchoatum, imo affectum et conatum, non effectum. Sic vers. 41, dicuntur Jerichuntini pugnas, id est, perasæ se ad pugnam contra Hebræos. Sic Amos ix, 3, dicitur: « Si se celaverint ab oculis meis, » id est, si se celare tentarint; nam reipsa nemo ab oculis Dei lucidissimis se abscondere potest. Esai. xxxiii, 4. « Magnificet Dominum mecum. » Luc. i, 47: « Magnificet anima mea Dominum. » Et est, magnificare gestit et optat; nam revera Deum magnificare vel exaltare non possumus.

12. MISIQUE ANTE VOS CRABRONES, ET EJECT EOS DE LOCIS SUIS, DUOS (Septuaginta, Romana habent δύο, id est, duodecim, sed Complutensis et Regia habent δύο, id est, duos, puta Sehon et Og), REGES AMORRHEORUM, NON IN GLADIO, NEC IN ARCU YCO, — id est, non viribus et virtute gladii et arcus tui, sed crabronum a me præmissorum. Crabrones enim ita atriverunt Amorrhæos, ut eos sequentes Hebræi facile ipsos suis gladiis trucidarent et sagittis confixerint. Vide dicta Esaii xxiii, 28, et Sapient. ii, 8.

15. OPTIO VOBIS DATUR: ELIGITE HODIE QUOD PLACET, CUI SERVIRE POTISSIMUM DEBEATIS, — q. d. In vestro arbitrio est eligere Deum verum, vel deos falsos gentium; sed si hos eligatis, etc. Quisquis vos exoptet Dei ultio et vindicta; sin autem Deum eligatis, omnibus bonis ipse vos cumulabit. Quare non veram optionem eligendi Deum vel deos hic Josue concedit Hebræis, qui cap. præced. eos adgit ad verum unius Dei cultum; sed artificio rhetorico utitur, ac tot commoda affectu cultus veri Dei, tot incommoda vero cultus ido-

nisi amens sit, qui neglecto Deo vero, si deos falsos sibi colendos eligat (1).

16. NON POTERITIS SERVIRE DOMINO. — Aggravat Ver. 14. difficultatem serviendi Deo, ut magis Hebræos incitet ad ei servendum, q. d. Deus vult solus coli, sibi que serviri exacte et constanter ex toto corde; vos autem propensi estis in idola ac vitia, estisque animo vario et inconstanti; quare non poteritis ei servire, nisi novos, magnosque et constantes animos induatis ad idola vitiaque respuendum, ac ad Deum toto corde sancte amandum, jugiterque colendum: illos ergo induite. Id patet ex ratione quam

DEUS ENIM SANCTUS. — Hebraice כִּי אֱלֹהִים הוּא יְהוָה הַיָּחִיד הַיֵּחָדָשׁ הַיֵּחָדָשׁ הַיֵּחָדָשׁ. *hi elohim habesem ita*, id est, quia Dei sancti ipse. To sancti est numeri pluralis. Ultior autem plurali adjectivo, tum ad inuendam personarum in Deo et S. Trinitate pluralitatem, ut multi voluit; tum quia nomen Dei *elohim*, apud Hebræos est plurale; tum quia numerus pluralis hoc loco ad comparisonem cum multis diis gentium est opportunior; quasi dicas: Dii gentium sunt impuri et scelerati, at nostri sunt puri et sancti (amat enim Deus noster, puta Pater, Filius et Spiritus Sanctus, sanctitatem, odit scelerata); tum denique ad omnigenam et absolutissimam Dei sanctitatem significandam. Sanctitas enim Dei omnem sanctitatem omnium Angelorum et hominum complectitur, et in immensum transcendit. Vide liberam Michææ cap. v, num. 37.

23. AUFERTI DEOS ALIENOS DE MEDIO VESTRI. — S. Augustinus, *Quest. XXIV*, putat nulla tunc fuisse idola inter Hebræos, idque colligit ex vers. 31, ubi dicitur: « Serviviteque Israel Domino; » quare per deos alienos sive idola S. Augustinus accipit cogitationes a Deo Deique majestate alienas, puta vana phantasmata, quæ quis sibi de Deo fingit, cum Deum alionum esse imaginatur, quam revera sit. Sic tropologicè idolum avari est aurum, superbi honor, gulosi deliciae, luxuriosi Venus. Verum Josue omnino videtur loqui de idolis proprie dictis, sive quæ tum in populo fuerint, sive quæ paulo post posteri erecturi erant; nam ad posteros quoque sua hæc verba dirigit Josue. Denique licet tempore Josue nullum publicum fuerit idolum, quod significatur vers. 31, verbis jam citatis, tamen privatim Hebræos idola coluisse etiam in deserto patet Amos cap. v, vers. 26, et Actor. cap. vii, vers. 43. Vidi ibi dicta, ita Masius, Serarius et alii.

25. PERCUSIT ERGO JOSUE IN DIE ILLO FŒDUS. — Fœdus hoc erat, quod populus promitteret se unum Deum culturum, ejusque leges a Mose latas servaturum, uti audivimus vers. 21. Josue vero, vicissim ex parte Dei promitteret populo, quod Dominus ipsi foret Deus, id est, protector, provi-

(1) Hebræis datur optio ut melior pars merito et libenter

sor, promotor, eumque in terra promissa conservaret, aleret, exaltaret.

Porro ritum sancienti *Fœderis* recensit Genes. cap. xv, vers. 17 et 18, *Esaii* cap. xxiv, vers 6 et seq. Sanciebatur enim fœdus per victimas fœderales que tunc cadebantur et immolabantur, indeque dicebantur leere vel percutere fœdus; quia percutiebant victimam, facile imprecante similem percussione illi qui fœdus violaret. Unde illud:

Stabat, et cæsa firmabant fœdera porca.

Quare omnino videntur in hoc fœdere victimæ illa fuisse immolate; erat enim hoc solemnè fœdus, quo Josue moriturus populum universum Deo astrinxit.

ET PROPOSUIT POPULO PRÆCEPTA ATQUE JUDICIA. — Id est, curavit per sacerdotes legi ex Deuteronomio præcepta Dei tam moralia et ceremonialia, quam judicialia, ut eorum memoriam populo refricaret et inculearet.

26. SCRIPSIT QUOQUE OMNIA VERBA HEC IN VOLUMINE LEGIS DOMINI, — q. d. Ad perpetuum memoriam Josue scripsit ritum et rationem hujus fœderis verbis conceptis utrimque sanciti in libro *Deuteronomii*, puta ad calcem libri; hunc enim librum Moses jussit in latere arce collocari, *Deuter. xxxi, 24* et 26, eo quod hic liber continet omnia Dei præcepta, quæ sunt conditio fœderis inter Deum et populum per Mosen initi, et per Josue hic renovati (1).

ET TULIT LAPIDEM PERGRANDEM, — ut eum erigeret in signum et perenne monumentum fœderis initi, quod Hebræos jugiter moneret coranique oculis verberaret, ut sancte hoc fœdus colerent et præcepta observarent.

POSITIQUE EUM SUBTER QUERCUM, QUÆ ERAT IN SANCTUARIO DOMINI, — quæ erat in alio tabernaculo, quod cum arca Josue ex Silo in Sichem per Sacerdotes et Levitas transferri curaverat, ut coram eo, quasi coram Deo in eo residente, fœdus hoc sanciretur. Hebræi, quos sequitur Masius, putant hanc illicem sive quercum esse eandem cum illa, sub qua Jacob defodit idola, *Genes. xxxv, 4*, imo eandem esse eum ea, juxta quam Deus primo apparuit Abrahæ, et quæ terram istam promisit, *Genes. xii, 6*, ut ibi Abraham hæret terræ a Deo fuerat institutus, ibi Hebræi jam terram possidentes fœdus cum Deo renovarent, ideoque locum hunc hic vocari sacrarium, sive sanctuarium Domini; quia scilicet in eo Abraham primus Deo aram sacraverat, in quo Jacob et alii postea Deum invocaverunt.

Dices: Quercus illa non poterat tam diu vivere et esse superstes; nam ab Abraham usque ad Josue fluxerit anni 543, quercus autem communiter tantum trecentos annos vivit; primis enim cen-

(1) In his verbis evidentissime patet quæcumque fœderis sanciti verba Josue manu fuisse scripta.

tum annis crescant in justam altitudinem et erassitium; secundis centum annis in ea et robore suo se firmat et durat; tertiis centum annis sensim deficiunt et emoriuntur. Respondeo: Hoc communiter verum est, sed tamen nonnullæ quercus sunt annosiores et diutius vivunt; lignum enim habent durissimum, unde et robora appellatur. Adde quercum hanc fuisse querculam, ut vertit Chaldaeus, quod semper durat, dum una quercus emoriens per glandes in terram decedentes sese proseminat, ut ex his illa quercus enascatur, et ex hac alia et alia, ita ut semper perrennet.

Septuaginta pro quercum vertunt *terebinthum*, quia Hebræa vox *תְּרֵבִינְתַי* *terebinthim*, quamvis arborem glandiferam significat. Unde S. Augustinus per eam accipit crucem Christi, per quam novum Testamentum et fœdus sanctum est. Audi eum hic, *Quest. ult.*: « Jam vero quod sub terebintho statutus est lapis, hoc significat quod virga ad petram ut aqua profueret, quia neque hic sine ligno statutus est lapis. Ideo autem subter, quia non fuisset in cruce exaltatus, nisi humilitate subjectus: vel quod illo tempore quod illud agebat Jesus Nave, adhuc obumbrandum mysterium fuit. Terebinthi enim lignum medicinale m lacrymam exsudat, quæ arbor a Septuaginta Interpretibus hoc loco posita est, quamvis secundum alios interpretes quercum legatur. »

Dices: Deus jussit *Deut. xvi, 21*, dicens: « Non plantabis lucum et omnem arborum juxta altare; » quomodo ergo hæc quercus fuit in tabernaculo juxta altare. Respondeo, vetat Deus plantari arborum, non autem erigi tabernaculum et arcam juxta arborum jam ante plantatam. Adde vetari arborem, id est, arbores quæ faciunt lucum sive silvam more Gentilium. Unde Hebræa et Septuaginta habent: *Non facies ex omni arbore*, id est, ex omni arborum genere.

27. ET LAPIS ISTA ERIT VOBIS IN TESTIMONIUM, QUOD AUDIERIT OMNIA VERBA DOMINI QUÆ LOCUTUS EST VOBIS. — « Audierit, » ita legendum cum Hebræi Septuaginta et Romanis, Male ergo quidam scribi scripserunt *audieritis*. Esti propropopia; tribuitur enim lapidi insensibili, quasi testi propter inscriptionem, auditus ad nervum orationis: revera autem non aliud significatur quam lapidem, coram quo hæc acta sunt, esse teslem et memorialè fœderis initi. Sensus ergo est, q. d. Si lapis sensum haberet, fœdus hoc audisset et testari posset; nunc cum sensum non habeat, testis erit inanimis, q. d. Si vos non audieritis verba Dei, hic lapis erit testis mutus, vos hæc pacta audisse et violasse. Unde Chaldaea vertit: *Ecce lapis iste erit nobis ut duæ tabule lapidis fœderis; nec tunc fecimus ad testimonium; nam verba que scribitis sunt super ipsum, ex oculis omnium verborum Domini, que locutus est nobiscum, et erit vobis in memoria*. Hinc patet lapidi inscripta sive incisa fuisse verba vel signa hujus fœderis.

Simili modo ad pathos, ut Judæos duros et insensibiles confundat, pungat et extimet Moyses, *Deut.* XXXII, 1, invocat cælum et terram, ut ipsa, licet insensibilia, sentiant et audiant verba Dei, que populus sensu et ratione præditus audire non vult. « Audite, cæli, inquit, quæ loquor, audiatur terra verba oris mei. » *Elsaias*, cap. I, 2: « Audite, cæli, et auribus percipe, terra, quoniam Dominus locutus est. Filios enutrivit et exaltavit, ipsi autem spreverunt me. » *El Jeremias*, cap. II, 42: « Obstupescite, cæli, super hoc, et porte ejus desolamini vehementer, dicit Dominus: duo enim mala fecit populus meus: Me dereliquerunt fontem aque vivæ, » etc.

29. ET POST HEC MORTUUS EST JOSUE FILIUS NUN, SERVUS DOMINI, CENTUM ET DECEM ANNORUM. — Quoto anno principatus sui mortuus sit Josue, incertum est; variant enim Chronologi. Serarius hic duodecim eorum sententias recenset, e quibus due sunt probabiliores et probiores, pluresque habent auctores. Prior dat Josue ducatu septemdecim vel octodecim annos, posterior septem et viginti; et utraque conciliari potest, si quis dicat Josue præcise præfuisse annis octodecim duntaxat, illoque anno mortuum, sed librum Josue extendi ad gesta post mortem ipsius, scilicet hic vers. 31, narrare quod Israel multis annis servierit Domino, quamdiu scilicet vixit Eleazar, et seniores qui viderant opera et prodigia Dei pugnantis pro Israele, ac tandem mortuo esse Eleazarum, quod forte contigit sub annum vigesimum septimum ab inchoato principatu Josue: quamquam hi anni seniorum post mortem Josue excurrerent confitentur in annis Othonielis, qui successit Josue, ut patet *Judic.* cap. I et seq.

Chronologia a-talis Jo-sue.

CENTUM ET DECEM ANNORUM. — Hinc patet chronologia gestorum Josue. Si enim ponamus eum præfuisse populo octodecim annis, hæc erit annorum series. Moses mortuus est ab exitu Hebræorum ex Ægypto anno 40, qui fuit mundi 2494. Eodem anno Mosi successit Josue, populumque deduxit in terram promissam, ac deinde septem annis bellando Chananeam subjugavit; vixit post hæc adhuc mortuum annos, scilicet ad annum decimum octavum sui ducatus. Mortuus est ergo ab exitu Hebræorum ex Ægypto anno 38, mundi 2512, post mortem Joseph (cui fuit ætate par: nam et Joseph vixit 110 annos) 184.

Hinc sequitur Josue natum esse anno mundi 2402, qui fuit post mortem Joseph 92; quare Mose fuit junior septem et viginti annis. Nam in exitu Hebræorum ex Ægypto Moses erat octoginta annorum, Josue vero tres et quinquaginta. Calebo vero Josue fuit senior quindecim annis; nam Calebo post septennium belli, quo subacta est Chananeæ, erat quinque et octoginta annorum, ut ipse ait cap. XIV, vers. 10, tunc autem Josue erat centum annorum.

Nota tres partes totidemque status annorum vitæque Josue. Ipse enim in Ægypto natus, ibidem

vixit annos tres et quinquaginta, deinde in deserto annos quadraginta, ubi anno secundo debellavit Amalec, *Exodi* XVII, 10, item Og, Sehon cæterosque hostes Israelis. Denique terram promissam ingrediens subjungansque, in ea vixit annos septemdecim vel octodecim. Primos egit in servitute, quibus priores septem in bellis, ultimos decem in pace et ordinanda Republica exegit; in quo diem obiit anno ætatis 110, qui fuit ante Christi natalem annum 1448.

30. SEPULIERUNTQUE EUM IN FINIBUS POSSESSIONIS SUE IN THAMNATH SARE. — Hebraice in *Thamnath Sarach*, sed ultimum *chach*, quia asperæ pronunciationis, Septuaginta et Noster solent omittere: unde pro *Noach* vertunt *Nos*, pro *Corach Core*, pro *Terach Thare* (1).

Jam Hebræi in Seder Olam tradunt, *Thamnath Sarach*, per metathesin poni pro *Thamnath Cheres*, id est *חרם חרות temna cheres*, id est, *imago*, vel *statua solis*, eo quod illam Israelite collocarint super sepulcrum Josue, quo solem stiterat. Idem asserunt R. Salomon, Masius, Arias, Cujetanus, Magalianus, Serarius, Adrichomius et alii.

Unde et *Judic.* II, 8, *Thamnath Sarach*, in Hebræa, Septuaginta et Latinis nonnullis vocatur *Thamnath Cheres*, id est imago solis. Plinius, lib. XXIV, cap. VII, præ omnibus colossis celestibus colossus solis. « Ante omnes, ait, in admiratione fuit solis colossus Rhodi, quem fecerat Chares Lyndius, Lysippi supradicti discipulus. Septuaginta cubitorum altitudinis fuit. Hoc simulacrum post quinquagesimum sextum annum terre motu prostratum, sed jacens quoque miraculo est. Pauci pollicem ejus amplectuntur. Majores sunt digiti quam præque statue. Vasti specus hiant de frætris membris. Spectantur intus magnæ molles saxa, quorum pondere stabiliverunt constitentis. Duodecim annis tradant effectum occidentis, que continentur ex apparatu regis Demetrii, relicto moe regio. »

Sed hic colossus nihil est, si comparetur cum statione solis et colosso hoc Josuano.

Addunt Septuaginta in editione prima Romana: « Illic posuerunt eum in monumento, in quo sepelierunt eum, gladiolos saxos, quibus circumciderat filios Israel in Galgalis Jesus, cum educeret eos ex Ægypto, sicut mandarat Dominus; et illic sunt usque ad hodiernam diem. » Quam narrationem expendens Cyrillus Alexandrinus, lib. IV in *Joanmem*, cap. V: « Non absque causa, inquit, cultri cum illo eodem in loco positi sunt, verum ut nos discamus circumcisionis spiritualis gratiam (que honorum celestium motus est promissa) Salvatoris morti esse affirmam. »

Addit Gregorius Turonensis, lib. I *in Evac.* sive

(1) Mortis et sepulture Josue narratio fuit addita huic libro manu extranea, inde vero concludi nequit hunc librum sua manu non fuisse scriptum.

De Gloria Martyrum, cap. XXVIII, duo alia mira, immo miracula Josue: « Primo sunt, ait, ad Levitatem civitatem aque calide, in quibus Jesus Nave lavare solitus, ubi similiter leprosi mandantur. Est autem ab Hiericho 12 millibus. Secundo prope Hiericho habentur arbores que lanas gignunt. Exhibent enim poma in modum cucurbitarum, testas circumcinctas duras, intrinsecus autem plena sunt lanæ. Et de his enim ferunt ipsi Jesu Nave solere fieri indumenta. Sed et hodie tales exhibent lanas: ex quibus nos a quibusdam delatas vidimus, et admirati sumus vel candorem vel subtilitatem earum. »

A SEPTENTRIONALI PARTE MONTIS GAAS. — S. Hieronymus, Masius, Adrichomius et alii asserunt montem Gaas esse partem vel appendicem montis Epherim. Hinc et Hebræi in Seder Olam tradunt Josue defunctum esse 26 Nisan, que quasi coincidit cum die 23 martii, qua Jesus Christus ejus antitypus in cruce pro mundi salute mortem obiit: quamquam in Romano Martyrologio Jesus Sanctis adscriptus legatur die prima septembris.

Tradunt Hebræi in Seder Olam, et in Midras Ruth, magnum, cum sepeliretur Josue in monte Ephraim, existisse terræ motum, ex eoque montem vocatum Gaas, id est, commotionis ac tremoris קנע gaas enim commoveri et tremere significat. Ridet hoc Masius ut fabulam, sed ut historiam defendit Serarius, atque hac in re Josue fuisse typum Jesu Christi, in cujus morte a terra mota est, et petre scissæ, *Math.* XXVII, 51.

Porro Hebræos mortem Josue æque ac Mosis plangisse solenni pompa non est dubium; nulla tamen hic plangens fit mentio, quod ad mysterium referunt Patres, scilicet eo significari, in vetri lege sub Mose plangendos fuisse defunctos, eo quod in infernum ad limbum patrum descendere; in nova vero lege in morte fidelium esse gaudendum, quod Jesus moriendo eis cælum reseravit, ut ipsi eo descendant, quo ipse primus introivit viamque præiit.

Denique liberorum Josue nulla fit mentio, qua pæ fuit calebs et virgo, ut ex S. Ignatio, Chrysostomo et aliis dixi in præmio. Audi S. Hieronymum, lib. I *Contra Jovin.*: « Jesus, ait, sepelitur in Thamnath Sare, id est, in perfectissimo principatu, sive in numero operamenti novi, ut virginum significaret greges Salvatoris auxilio cooperatos: in monte Ephraim, hoc est, in monte fugifero, ab Aquilone montis Gaas, qui interpretatur commotio. Mons enim Sion, latera Aquilonis, civitas Regis magni, que opposita semper invidia est, per singulas tentationes dicit: Mei vero pene moti sunt pedes: » Et inferius: « Quamobrem et Moyses moriens plangitur a populo Israel, Jesus autem quasi victurus non plangitur. Nuptie enim finiuntur in morte, virginitas post mortem incipit coronari. »

Porro mira et lepida narrant Rabini in libro suo *Juchasin*, de bello quod Josue gesserit cum

quinque et quadraginta regibus Aymonie, Persidis et Media, que hic ad longum recenset Serarius, ac deinde ut fabulosam confutat, *Quæst.* XIII, pag. 474.

31. SERVIVITQUE ISRAEL DOMINO CUNCTIS DIEBUS JOSUE. — quia scilicet Josue eum verbo et exemplo in Dei cultu et pietate continebat. Audi Thyllium, lib. I, epist. ad *Lentulum*: « Sunt hæc apud Platonem nostrum scripta divinitas: Quales in Republica principes essent, tales reliquos solere esse cives. »

ET SENIORUM, QUI LONGO VIXERINT TEMPORE POST JOSUE. — Seniores hi erant Eleazar Pontifex, Calebo ceterique qui tempore exploratorum Terre sancte noctum annum vigesimum ætatis attigerant, neo murmurarent; ceteri enim omnes obierunt in deserto mortui sunt, nec Chananeam viderunt, *Numer.* XIII et XIV.

32. OSSA QUOQUE JOSEPH, QUE TOLERANT FILII ISRAEL DE ÆGYPTO, SEPULIERUNT IN SICHEM. — Id enim jusserat Joseph, ut non in Ægypto inter infideles et impios, sed in Chanaan inter fideles et pios, cum avis et abavis suis Patriarchis sepeliretur; præsertim quia sciebat Christum in Chanaan nasciturum, passurum, resurrecturum, ac se cum eo et per eum resurrecturum sperabat, quod et contigisse est verisimile. Fuit et alia causa, ut scilicet Joseph animaret Hebræos ad exitum ex Ægypto, et ad ingressum in terram a Deo promissam. Vide dicta *Gen.* XXIII, in fine, et *Genes.* I, 23, et *Exodi* XIII, 19, ubi Moses votis ultimis Joseph satisfaciens, ejus ossa egrediens ex Ægypto secum extulit.

Simili modo Noe ossa Adami in arcam religiose suscepit, et post diluvium illa inter tres filios suos distribuit, ac Sem, quem ceteris duobus anteferebat, dedit Ade cranium, cum eoque Judæam, uti narrat Jacobus Orro Haita, sive Edessenus, qui fuit magister S. Ephrem, et ex eo Masius, qui ejus librum in Latinum transtulit. Tanta in precis fuit cura honoreque sepulcri, ob fidem quam habebat de anime immortalitate, et ob spem resurrectionis ex meritis Christi, in Chanaan victori et morturi.

IN PARTE AGRI QUEM EMERAT. — Vide dicta *Genes.* cap. XXVIII, 19.

ET FUIT IN POSSESSIONEM FILIORUM JOSEPH, — id est, cessit Ephraimilis, qui ex Ephraim filio Joseph prognati sunt. Vide dicta *Genes.* XXVIII, 22.

33. ELEAZAR QUOQUE FILIUS AARON MORTUUS EST, ET SEPULIERUNT EUM IN GABAAT PHINEES FILII EJUS, QUE DATA EST EI IN MONTE EPHERAIM. — An Gabaa primitus sit data Eleazaro, ut vult Masius et Abulensis, an vero ejus filio Phinees, ut vult Vatablus, et insinuat S. Hieronymus in *Epistol.* S. Paulæ, incertum est. Certum est Gabaa cognominatam esse Phinees, sive quod is ditissime in ea habitavit, sive alia de causa. Porro Eleazar Pontifex dirigebat Josue, pro eoque Deum in rebus ambiguis consulabat, ut jusserat Deus per Mosem

Num. cap. xxvii, vers. 21; unde Eleazar Hebraice idem est quod Dei *ancillium*; hoc enim ipse exhibuit principi Josue, totisque castris Hebræorum. Successit Eleazaro patri in Pontificatu Phinees, filius magni vir zeli, ut patet *Num. xxv, 41*.

IN MONTE EPHRAÏM. — Hinc patet Gabaa fuisse in tribu Ephraim; mirum ergo est, quod S. Hieronymus vel potius Eusebius in *Locis Hebraicis* eam ponat in tribu Benjamin; licet enim pleraque urbes Levitis assignate cap. xxi, essent in tribu Juda vel Benjamin; tamen Gabaa extra ordinem data est Eleazaro et Phinees, tum ob eorum merita, tum ut Eleazar Pontifex vicinus esset principi Josue in sua tribu Ephraim habitanti, ac eum consiliis omnique ope adjuvaret et dirigeret.

Denique Septuaginta in editione Romana nonnulla addunt, que etiam agnoscit Theodoretus et

Syrus (unde colligas Syrum ex Græco Septuaginta translatum esse, non ex Hebræo, uti alias monui), teste Masio. Ea sunt hæc: « In illa die sumentes filii Israel arcam Dei, circumdederunt in seipsis (Syrus, in Israele), et Phinees functus est sacerdotio pro Eleazaro patre suo quoadusque mortuus est, et defossus in Gabaa, que ipsius. Filii autem Israel abierunt unusquisque ad locum suum, et ad suam civitatem. Et coluerunt filii Israel Astartem et Astaroth, et deos gentium quas in circuitu ipsorum. Et tradidit eos Dominus in manus Eglon regis Moab, et dominatus est eorum annos decem et octo. »

Verum hæc huc transcripta videntur ex libro *Judicum*, ubi ea audiemus. Unde et Syrus ait hæc notari obelisco, quasi addititia. Nam in Hebræo, Chaldaeo, Latino, Septuaginta, Complutens. et Regio desunt hoc loco.

COMMENTARIA

IN

LIBRUM JUDICUM.

ARGUMENTUM.

Dicitur hic Liber Judicum (1), populi Israel, qui scilicet eum a Philistinis, Moabitibus, Ammonitis, Madianitis, etc., afflictum et servitute oppressum, ab eorum injuriis vindicarent et in libertatem asserebant. Deus enim ob idololatriam aliaque scelera populum his gentibus castigandum tradebat, ut is ad eum et ad Deum rediret: quod cum faceret, submittebat eis Judicum qui eos a tyrannide et tyrannis opprimentibus liberaret. Unde cap. iii, 9, dicitur: « Suscitavit salvatorem eis, et liberavit eos, Othoniel videlicet. » Quocirca judicare in hoc libro, uti et alibi sæpe, significat punire, defendere, vindicare. Hebraice hic Liber dicitur שופטים *Sophetim*, id est, Judices. Inde magistratus summus apud Penos nomen accepit, qui *Suffetes* dicitur, ut ait Livius lib. VIII, *Decade 3*. Penos enim et Phœnicæ multas ab Hebræis voces accepisse docet S. Augustinus, libro *Contra Epist. Pelitiani*, cap. civ. Fuit vero inter Judices et Reges differentia, quam assignat Lactantius, lib. IV *De Sapientia*, cap. x: « Primo, ait, non dominio regum subjecti fuerunt Judæi, sed populo ac legi civiles Judices præsederunt. Non tamen in annum constituti sunt, sicut Romani consules, sed perpetua jurisdictione subnixi. »

Horum ergo populi Judicum, id est vindicum, gesta Liber hic prosequitur, idque hoc fine, ut pateat Dei liberalitas in fideles et pios, ac ejusdem vindicta in infideles et impios. Unde notat Procopius ex hoc libro clare perspicui, quod e vera fide ac religione retenta, diligenterque culta, omnis rerumpublicarum salus et amplitudo pendeat: contra vero quemadmodum ex ea deserta et neglecta fœdum earumdem sequatur exitium, ruina et dedecus. D. Augustinus, lib. XVI *De Civit.* cap. xiiii: « Temporibus, ait, Judicum sicut se habebant peccata populi, ex misericordia Dei, alternaverunt prospera et adversa bellorum. » Et lib. XVIII, cap. xiii: « Post mortem Jesu Nave populus Dei Judices habuit, quibus temporibus al-

(1) Hic liber continens historiam gestorum a Jone mortuo ad regimen Samuelis hebraice *Sophetim* vocatur; eo quod Judicum attributa erant æque se magistratum, nec vocabant Phœnici nomine *Suffetes*.

ternaverunt apud eos et humilitates laborum pro eorum peccatis, et prosperitates consolationum propter miserationem Dei. » S. Celestinus, epist. ad *Theodosium Imperatorem*: « Major, ait, vobis fidei causa esse debet, quam regni, ampliusque pro pace Ecclesiarum clementia vestra debet esse sollicita, quam pro securitate omnium terrarum. Subsequentur enim omnia prospera, si primitus quæ Deo sunt chariora serventur. »

Quæres primo, quænam Judicum horum fuerunt officia? Respondeo, primum fuit populum a servitute liberare, uti jam dixi. *Secundum*, bellis præesse; erant enim hi Judices quasi belli Duces et Imperatores. Unde Josephus eos vocat στρατηγούς, id est, Imperatores, et ὑποστρατηγούς, id est, subimperatores, sub Deo videlicet summo populi bellicæ Duce. *Tertium*, propriis judicare, id est jus populo dicere, eorumque lites justa sententia dirimere, uti fecit Samuel et Heli. Unde nonnulli Judices, ut Thola, Abesan, Ahinon, Abdon, nulla leguntur gessisse bella, sed tantum populo præfuisse et jus dixisse. Hinc licet ipsi non haberent absolutum jus necis et vitæ, reos tamen juxta legem morti adjudicabant et plectebant.

Quæres secundo, quale fuit horum Judicum regimen? Scitum est triplex esse Reipublicæ regimen, scilicet Democraticum cum δῆμος, id est, populus seipsum regit, in quo pluralitas vocum prævalet, remque dubiam definit, uti fit apud Helvetios; Aristocraticum, in quo ἀριστοι, id est, optimates imperant, uti erant olim Romæ Consules et Senatores, ac etiamnum sunt Venetis, Genæ et aliis in locis; Monarchicum, in quo μόνος, id est, unus solus imperat, uti Monarchæ in regnis suis sunt Reges et Principes absoluti, ac Cæsares.

Dico ergo, Judices hos habuisse regimen non Democraticum, nec Aristocraticum, sed Monarchicum. Unus enim solus Judex suo tempore præerat populo: monarchiam ergo obtinebat, at non regiam regum; nam ne novas leges condere, nec tributa populo imponere poterat, uti possunt reges, nec diademate et sceptro utebatur, nec satellitio regio utebatur, nec ungebatur, uti